

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het paviljoen van porselein : Nederlandse literaire chinoiserie en het westerse beeld van China (1250-2007)

Pos, A.

Citation

Pos, A. (2008, June 24). *Het paviljoen van porselein : Nederlandse literaire chinoiserie en het westerse beeld van China (1250-2007)*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/12985>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/12985>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

BIJLAGEN

Bijlage 1 – Willem van Haren, 1742

*Gedicht op den moord gepleegd aan de Chineesen te
Batavia den IX Octob: Anno 1740*

Wat treur-toneel is dit? Wat Volk wordt dus mishandeld?
Wiens Vuur is 't dat deez Veste op't ysselykst doorwandeld?
Is 't Tyrus? Is 't de Stad van Dido? Is 't de Troon
Van David? Woed op nieuw de trotze Macedoon?
Of 't heyr van Scipio, den grootsten aller helden?
Of brand Jerusalem in Juda's ryke velden?
Maar mooglyk is't Parys: de schim van Juliaan
Zet tegen Christus erf des Satans dienaars aan!
Zo't dit ook niet mag zyn, zo zal 't een bloedbad wezen
In 't Wester-waereld-deel by Wilden opgerezen;
En daar men heden nog, voor's Duivels schrik-gebied,
Zo veele Volkeren en Vorsten bukken ziet.

Neen, Leezer, neen het zyn geen woeste Macedonen,
Die Jeugd, nog Ouderdom, nog Man, nog Vrouw verschonon.
Het is geen Galliër, Romein, of Indiaan,
Die aan de Onnozelheid zyn wreede hand durft slaan.
't Zijn Christenen! Het zyn, o Hemel! Batavieren,
Veel doller dan ten strijd en wraak gehitste Stieren:
Verschrikk'lyker dan in het woest Numidisch woud
't Geslacht der Draken is; het hoofd gekroond met goud:
Of Tygers brullende van vreugde in het verscheuren
Der Reizigers, wier ramp hen dezen weg deed keuren.
En die hier valt, die hier onmenschyk wordt geslagt,
Is een ramspoedig Volk, te onregt ter dood gebragt.
Den Lammeren gelyk, die, weidende in de Dalen
Waar uit zich de Apennyn verheft tot 's Heemels Zalen,
Een hongerige troep van Wolven naad'ren zien;
Zo min helpt hier de vlugt of wederstand te biën.
Zie hier hoe de Chinees, omringd van Vrouw en Kind'ren,
Deemoediglyk geknield, zyn' ramp niet kan verhind'ren.
Zie hier hoe hy bezwykt, geregen door het hert,
Terwyl hem zyne schuld niet eens verkondigd wert:

*„O (roept hy) Gy, die u nog Christenen durft noemen,
 „En op een reedlyker begrip en Godsdiens roemen;
 „Toont slechts in deeze tyd een menschelyk gemoed,
 „En straft wie schuldig is, maar plengt geen zuiver bloed!
 „Of, zo myn waarde Vrouw my moet ter dood zien voeren,
 „Laat dit onnoozel Kind, dit Kind u toch ontroeren!
 „O Mannen! 't zy gespaard; het zy, zo lang het leeft,
 „Getuige dat men hier nog medelyden heeft!*
 Tot antwoord voeld hy 't Staal zyn hart en nieren kerven,
 En ziet nog stervende zyn dierste Panden sterven.
 Men vat het arme Kind by 't teêre en 't poezel been,
 En singerd het driewerf door rook en vlammen heen;
 En durft het op den muur, nog kermend, dus verpletten,
 Dat brein en bloed den Beul in zyn gelaat besmetten.
 't Is of de dolle God des Oorlogs, met zyn zwaard
 Aan 't hollen, wyd en zyd een' rey van Lyken schaad;
 En, vreess'lyker hoe meer hy tranen neêr ziet vloeyen,
 Om een' verbrooken Eed de volken uit kooft roeyen.
 De Tweedragt, met hem losgelaten van haar' band,
 Steekt met haar Toorts allom de Vesten in den brand;
 Terwyl men in de Lugt Bellona's Zweep hoord klappen,
 En bloed ziet reegenen, en in het bloed moet trappen.
 [...]

Bijlage 2 – Een zeer vermaakelyk doolhofje, 1747

Die zyn dorstig hert wil koelen,
 'k Weet een aangename drank,
 Die gy tot in 't lyf zal voelen
 En geen hoofd zal maken krank.
 't Is de Thee vol nuttigheeden,
 Die ons 't ryke Sina schenkt,
 Die verfrist des Mensche leden,
 En geen swakke Herssens krenkt,
 Thee doet burens t'zame komen,
 Daar men dan wat nieuws vertelt,
 En is 't Theetje weggenomen
 wort'er weer wat soets ge-stelt,
 Met een Glaasje tot versterking
 van het geen de Thee maakt flau,
 Thee verschaft een raare werking,
 Hoe? wat raak ik hier in 't naauw!

Dubbel waart met alle reden,
Dat men daar met lof aandenkt.
Zo men wil haare deugd ophalen,
deze iszo veel en groot:
dat men schier daar in zou dwaalen,
Thee verjaagt de onty-di-ge Dood.

'k Zal mee een Theetje houwe,
't Geeft banket op 't laast van 't maal,
't Is gestage feest te houwe
zagt! myn beurs zeit dat ik dwaal.

Thee kan pyn in 't hooft verjage.
als m'een glaasje heeft gestort,
Dus zoo kan men alle dagen,
Drinken dat men vrolyk wort.
Zou men dan de Thee niet prysen,
Die het zware hooft maakt fris,
En de nugterheyd doet ryzen,
Hoe? ben ik het spoor hier mis?

Thee ver-dunt het dikke bloed,
Thee maakt rad de loom en trage,
thee is voor den dorst ook goet:
The in matigheid ge-dronken,
Dryft de daagse slaap-lust uyt,
Daar een Theetje wort geschonken,
Word het bloed niet ligt gestuyt.
Waassem van de Thee ge-houde
Onder d'Neus en ingeaamt,

Zo die raat niet helpe woude,
stond ik des gelyk beschaamt.

Maakt herstelt die is vekouden,
thee den apoteek beschaamt:
want die dus de Thee gebruyken
Als het Lighaam koortzigh is,
De ongestalten doetie duyken,
en zy maakt de Mensche Fris.
Vive la Thee

Aan *Innocentius den dertienden*, gezégent boven alle de voorgaande Pausen, en Groot-Keizer van alle Overpriesters en Pastooren der Kr***, Uitdeelder van den H. Oli voor de Koningen van Europa.

QUIONALLA¹ de zevende Gunsteling en Vriend van den aldermachtigsten van de Moogendheden der Aarde, die alle grootheden overtreft die onder de Zon zyn en onder de Maan, die gezeeten is op den Smâragden Troon van het Keizerryk China; verheven boven hondert goude trappen, om het woord van G** te verklaren aan alle de Kinders van Abraham, die over 't leeven en sterven van hondert en vyftien Koningryken, en van hondert en zéventien Eilanden recht heeft, schryft deezen Brief met de Vogelstruische Maagden, heil, en een lang leeven.

Wy hebben verstaan uit den mond van uwe Missionarissen, de Kinderen van Ignatius, dat uw gezegende Voorzaat dit Leeven heeft verwisselt in een beter Leeven, en dat gy de hooge trappen zyt opgeklommen in zyn plaats; wy wenschen u daar méde geluk, benevens den vernoegden Geest van Aglaus, en een lange Regeering met een verstandigen Ouderdom.

De tyd gekomen zynde, dat de bloem van onze Vorstelyke Jeugd, en de Vrucht van onzen Ouderdom is ryp geworden, en om 't effens te voldoen aan de begeertens van onze getrouwe onderdaanen, om hen een opvolger te geeven uit een echt Bed, die hen bescherme, zo hebben wy beslooten den jongen Vorst te verëenigen met een schoone en doorluchte Dochter; hier om is het, dat, dewyl uw Roomsche volk altoos is aangezien geweest, als een Vader der sterke, kuische, en onvermoeide Vrouwen, wy onze machtige hand wel willen uitsteeken, om Eene der zelve te neemen tot onze Bruid. Wy begeeren, dat het zy een van uwe Nichten, ofte de Nicht van eenig ander Latyns Priester die beschouwd worde met G**s rechter Ooge, en die het gezag van Sara, de getrouwheid van Hester, en de wysheid bezit van Rachab.

Wy willen dat ze duiven oogen hebbe, om den Hemel en de Aarde te aanschouwen, en de Lippen van dien Vogel die zig voed met den verzilverden Morgen-dauw. Haar Ouderdom moet geen twee hondert Maanen te boven gaan, haar gestalte moet de hoogte hebben van een groene Tarwhalm, en haar Dikte moet zyn als de dikte van een drooge Schoof.

Wy zullen aan die schoone een van onze Mandaryns toezenden, om ze te zien, en alhier te brengen, op ons bevel. Wy zullen haar te gemoet koomen tot aan den Oever der groote Rivier, wy zullen haar plaatssen op onzen Zegenwagen, en zy zal, benevens vier en twintig Dochters haaren G** moogen aanbidden, by ons, van welke Dochters wy haar de keus zullen geeven, gelyk als de Tortelduiven in de Lente.

Wy wenschen een Verbond, en een eeuwigduurende Vriendschap op te rechten, met ons heerschend Keizerryk, in Asia, en met uw *gemyterde* Koningryken, in Europa. Wy zullen ons zo vast verëenigen, als de klimop aan de boomen, *over welke verëeniging wy reeds hebben geschreeven aan uw Voorzaaten*, en wy zullen als dan onze Keizerlyke Spruiten in veele Landschappen verspreiden, met de bedden van uw Vorsten te verwarmen, door het Vuur van eenige onzer schoone Amazoonen, van dewelke de Mandaryns onze gezanten de Afbeeldzels zullen medebrengen.

Wy verzoeken u van de Vrede te doen bloeijen, tusschen de twee goede geestelyke Families, de Zwarte Missionarissen, die die kinderen zyn van den H.

Ignatius, en de Witte en de Zwarte Zendelingen, die men navolgers noemt van den H. Dominicus.² Wy bedienen ons in ons Keizerryk van beider Raadgevingen, en van kunne verlichtheid in de uitlegging der schriften, op gelyke wyze, gelyk als men in de Zee Olie werpt om tot ligt te dienen.

Wy staan middelerwyl op van onzen Smaragden Troon, om u te omhelzen. Wy verklaaren u dat deeze Brief verzegelt is met het Zegel van ons Keizerryk, uit de Hoofstad des weerelds. *Den twaalfden dag van de zevende Maand, en de zeventiende van onze Regeering.*³

Noten

¹. Deze passage luidt in het Italiaans 'Il favorito amico di Dio Gionata' en in het Engels 'The Favourite Friend of God Gionata'. Gionata (It. voor Jonathan) is dus de naam van een god en niet de naam van de keizer.

². Verwijzing naar de Ritenstrijd tussen jezuïeten en dominicanen waarin Innocentius XIII de zijde van de dominicanen koos.

³. De datering van de originele brief luidt: 'the 8th Day of the third Lunation , and the 4th Year of our Reign.' (*The Spectator*, p. 220) Weyerman dateert de brief dus ruim dertien jaar later. In *The Spectator* werd de brief gevolgd door een kort nawoord: 'Letters from *Rome* say, the whole Conversation both among Gentlemen and Ladies has turned upon the Subject of this Epistle, ever since it arrived. The Jesuit who translated it says, it loses much of the Majesty of the Original in the *Italian*. It seems there was an Offer of the same nature made by a Predecessor of the present Emperor to *Lewis* the XIIIth of France, but no Lady of that Court would take the Voyage, that Sex not being at that time so much used in politick Negotiations. The manner of treating the Pope is, according to the *Chinese* Ceremonial, very respectful: For the Emperor writes to him with the Quill of a Virgin *Ostrich*, which was never used before but in Writing Prayers. Instructions are preparing for the Lady who shall have so much Zeal as to undertake this Pilgrimage, and be an Empress for the sake of her Religion. The Principal of the *Indian* Missionaries has given in a List of the reigning Sins in *China*, in order to prepay the Indulgences necessary to this Lady and her Retinue, in advancing the Interests of the *Roman Catholic Religion* in those Kingdoms.'

Bijlage 4 – Jacob Campo Weyerman, 1724

Antwoord, dat de Paus met een beevende hand, reeds twaalf jaar geleeden opstelde op den Lessenaar van een Kardinaals rug, welken krommen rug die prelaat had geobtineert in, zonder tusschenpoozing, te zien naar de geborduurde Muilen van zyn H., met een vast vertrouwen, van uit die Pantoffels de *St. Niklaas* gift van een Bisschops myter te zullen erlangen. Kom kom Confrater ik zal dat kameels pak op myn schouders neemen, doch om 't gemak, en tot meerder klaarheid, zal ik eerst den Brief van den Keizer, als Aanlegger, en dan het Antwoord van den Paus, als verweerder u laten toekomen.

Aan u *Quionalla* zevende Zoon van de Keizers Theé, en Kraak-porcelyn Gooden, *Sur intendant* van den God der *Zonneveezeltjes*, *Joosjes*, en speksteene *Lares*, en *Kastelyn* van den porcelyn Toren naaby de vermaarde stad *Nanking*.

Innocentius de dertiende, een Vorst *a deux mains*, gewapent met *Sleutel* en *Zwaerd*,* presideerende over een krygsraad van zeventig Kardinaalen, en Opperbevel

voerende over Millioenen moedwillige Nederige, Schatryke Arme, Hoereerende Kuische, en bloedgierige barmhertige Krygsknegten der H. Kerke, een *Gerions* Keizer, wiens kruin is gewapent met de driedubbelde piramidaale Helm van *St. Peter*, die schrylings zit op den *Bul* van de diamante *Constitutie*, om dies wil dat hy overtuigt is, dat 'er grooter geweld latiteert onder de Hoorns van een *Constitutie*-Stier, dan onder de Hoeven van een *Napelsche Telle*. Die Vorst schryft aan u deezen Brief met de geestelyke Ivoore pen, die gedraait is uit een Deibout van *Olimpia Maldachini*, en hy verspilt op u zyn *Katolieke Benedictie*.

Wy wenschen U, (want ons vermoogen bestaat alleenlyk uit Wenschen) het Verstand van *Fo-hi*, den grondlegger van uw Keizerryk, zo vruchtbaar in Draaken, als bar in baarden; wy wenschen u de Zachtmoedigheid van *Hoam-ti*, die aan de *Ignatiaanen* het Middel verschafte om benevens den Tempel des *Vreedes*, een Kerk van *Tweedragt* te stichten; wy wenschen u de Starrekundige kennis van *Chuen-hio* die een Chineeschen Almanak opstelde, waar in al de Priesters; voor roode heiligen, en al de leeken, voor zwarte Tovenars, te boek staan. Wy wenschen u de Dapperheid van *Fi-con* die op eenen dag, vier Vrouwen, trouwde, die ze, op eenen nacht, alle vier bezwangerde, en die, daags daar aan, een varsch gespan van vieren voor den Speelwagen des huuwelyks voerspande, om dat de eerste zoude uitrusten; en wy wenschen u een voorspoedige Overkomst van *Xaveriaansche* Arbeiders en *Dominikaaner* Koornmaaiers, verzekert, dat 'er niet één éenig graantje zal te loor gaan, zo lang als die onvermoeide *Vouragiers* hun Zikkels moogen zetten in den Oogst van *China*.

Wy scheppen een byzondere genade uit uw Keizerlyk Voorstel, om den Erfprins van uw machtige ryken te *Soudeeren* en te *Conglutineeren* met Eene van onze *Nichten*, wy bezitten een overvloedig getal adelyke *Nichten* van allerlei verdiepingen, wy worden *Geinondeert* door de *Nichten* die 't gezag van de Sultane *Kiosem*, die de getrouwheid van *Messalina*, en die de kuisheid van *Kleopatra* vlak in hun schilden voeren, en wy bewaaken derzelve Maagdebloemen zo vuuriglyk, dat zy zelden onze geestelyke Oogen, en veel minder onze slaapvertrekken ontwyken.

Wat de Duiven-oogen betreft, die zyn zeer schaars onder onze *Nichten*, die meestendeels de Nestveders der Duiven Onnozelheid verwiselen op de twaalfde Zomermaand, om op haare, met zwart fluweele behangene Ledikanten, te leggen flodderen met *Leda's* Zwaanewieken. Maar wy zullen u de Keus geeven uit vier duizend *spiritueele Nichten*, dewelke op een verrukkende wyze lispē, met vier duizent Duiven-tongen. De lippen van dien Vogel die zig voed met den Morgendauw, zullen zy, tot een Bruidschat, nederleggen voor de kniën van den jongen Vorst; hunne Gestaltens zullen zyn gelyk als de groene Uitspruitzels der vars uitpuilende Steeksalade, en haar Buiten-rondtens zal een driejaarig Wicht, gemakkelyk, konnen overspannen. Wy zullen die Schoone, die u, by het Lot, of by de Tast, ten deel valt, zo ongeschonden aan uw *Mandaryn* overgeeven, gelyk als een dubbelde geele Roos ongeschonden blyft, die nog niet gevlymt is, om door en door te rypen, door de Zonnestraalen. Wy zullen die Schoone zetten in een gouden Draagstoel, en zy zal tot aan de laatste Zee-haven van myn Ryken, op de Schouders van die zinnelooze Romeinen worden gedraagen, die ik, door een Besprenging van Wywater, heb hervormt in lastdraagende Dieren; wy zullen ons niet bekreunen, wie dat onze *Nicht* zal aanbidden, want een Gebede-boek is onverslytelyk tusschen de Vingers van een

Roomsche Princesse, en wy *imbueeren* de Dames meêr met *Extemporeele* Schietgebedekens, als met de zeven Boet-psalmen.

In voldoening van Uwe en van Onze Begeerte, zullen wy een eeuwigduurende gedesinteresseerde Vriendschap oprechten, tusschen uwe Koningryken, bemachtigt door een wettige Successie, en tusschen onze Heerschappyen, verkracht op Pylaarbytende Vorsten, door onwettige Giften. Wy zullen u aankleeven zo lang als 'er een Aas *Goud*, een Loot *Thee*, of een Stuk *Kraak-porcelyn* overig is in uw Keizerryk, en van dat Attachement hebben wy reeds blyken gegeven aan uw Voorzaaten, uit welkers Koffers de *Astrologische Ignatiaanen*, onwaardeerlyke Schatten hebben uitgeput, door de Zuigers van hun lange Verrekykers. De aanbieding van uw *Amazoonen*, die de Bedden van onze Geestelyke Vorsten zullen verwarmen, word by ons aangenomen, met een Kerkelyke Ootmoedigheid, want hoe meêr dat de Dames de *Amazoonen* gelyken, hoe meêr dat wy ons verbeelden de Nanneven te zien van *Ganimesdes*, en het Hof van *Romen* maakt zo wel 't Hof by een Haan, als by een Henne.

De Vriendschap, tusschen de *pikzwarte Ravens* van *St. Ignatius*, en tusschen de *bonte Exters* van *St. Dominicus*, is zo vast geklonken als een Diãmante Keten, en zy reizen veeltyds, in een Snoer,** naar den Olymp, tot een Proef van Broederschap. O hoe onvertzaagd zyn die twee Zuilen van myn Troon, wanneer het Noodlot hun vuurige Voorneemens voorkomt! Een *Ignatiaan* zal nimmermeer een Misdad bekennen, op zyn Uiterste, want, dewyl hy op geen toekomenden *Staat* staat maakt, lagcht hy eens met de Rekenschap; en een *Dominikaaner* sustineert, dat alles, het geen hy onderneemt, tot Voortzetting van de H. Kerk, geoorlooft is, en daarenboven heeft hy nog altoos een Bankbrief op *St. Klemens*, de Slagter van *Hendrik de Valois*.***

Ja doorluchte Vorst, die twee Orders zyn de twee *Tenanten*, die het Wapenschild souteneeren van de onbevleete Moederkerk, en zy weeten beide zeer wel, dat een Ketter noit een getuigenis der Waarheid geeven zal, wanneer het hoofd en den Romp, van tafel en van Bed, zyn gesepareert.

Hoe stram dat onze Rug ook is, echter zullen Wy van onzen Zetel opreizen, om u te omarmen, wy zullen u onze *Nicht* eerstdaags laten toekomen, gebruidschat met onze Vaderlyke *Benedictie*, en geactualieert met een Juweel-Koffer, boordevol van *H. Reliquien*, en geaprobeerde Doodsbeenderen.

Doch zo het mogt komen te gebeuren, dat die matriemonieele Ringkraag, den jongen Vorst kwam te incommodeeren, als dan zullen wy hem dispenseeren, van dat Contract, voor een Scheepslading stofgoud, en dat Wonderwerk zullen wy verrichten, door één éénige *Absolutie*.

Wy verzeekeren U, dat deeze Brief is opgesteld, in onze Hoofdstad, alwaar de Dolk, zomtyds, feilt; doch alwaar de valsche getuigen, altoos, boven dryven. Vorders hebben wy die gecachetteert, cum *Amulo piscatoris*, met den Ring des Vischers.

Een oud Zinnebeeld van Rykdom en Macht. **Ik vertrouw dat de Paus hier door de Hennepe Ridder-order verstaat van St. Tyburn. *Jaques Klement, die Hendrik den Derden vermoorde, was een Dominikaaner.*

Bijlage 5 – E.J. Potgieter naar Charles Lamb, 1836

Ik gevoelde toen geen weêrzin (waarom zoude ik dien thans gevoelen?) voor die kleine, onregelmatige, azuurkleurige grotesken, die, onder den aangenomen naam van mannen en vrouwen, door geene hoofdstof bepaald, in die wereld rondzweven, welke nog van geene doorzigtkunde weet, een Japansch¹ porseleinen theekopje.

Ik houde er van, die oude vrienden weder te zien, – wie geen afstand verkleinen kan, – die in de lucht eene gestalte aannemen (immers beweren onze *optici*, dat zij zich in de lucht bevinden), en echter op *terra firma* staan; want beleefdheid gebiedt ons, dat plekje donkerder blaauw, hetwelk de bedachtzame schilder onder hunne sandalen doet oprijzen, voor vasten grond te houden; het zoude anders bespottelijk dwaas zijn.

Ik heb die mannen met vrouwen-aangezigten lief, en die vrouwen, wier gelaat, zoo mogelijk, nog iets meer vrouwelijks heeft.

Hier biedt een jonge Mandarijn eener jonkvrouw een kop thee aan, op een schenkblad, dat ten minste twee mijlen van haar verwijderd is. Zie, hoe de eerbied door den afstand aangroeit! En ginder schijnt dezelfde jonkvrouw, of eene andere, – want gelijkenis is identiteit op een Japansch¹ theeservies – den allerliefsten, bijna onzichtbaren voet, in eene kleine feeënboot, aan deze zijde der rivier vastgemaakt, te willen nederzetten; doch zoo ge naauwkeurig acht geeft op den hoek, door haar fraai been gevormd, zal het u blijken, dat, wanneer hoeken in hare wereld niet geheel het tegenovergestelde van die der onze zijn, zij ongetwijfeld in het midden van gindsche bloemrijke weide zal te land komen, die, eenige stadiën verder, aan de overzijde van denzelfden vreemden stroom ligt.

Nog dieper in het verschiet (zoo er voor- en achtergrond in hunne wereld bestaat) ontdekt gij paarden, boomen en pagoden, dartel in het rond dansende.

Hier sluimeren, naast elkander, eene koe en een konijntje, beide even groot; zoo zonderling vertoonen zich de voorwerpen door den lichten dampkring van keurig Cathay gezien.

¹ Ongelukkige vertaling van 'japanned', dat niet op de herkomst maar op de techniek wijst en zowel voor Chinese als Japanse kunst werd gebruikt.

Bijlage 6 – Heinrich Heine, 1844

Der Kaiser von China

Mein Vater war ein trockner Taps,
Ein nüchterner Duckmäuser,
Ich aber trinke meinen Schnaps
Und bin ein grosser Kaiser.

Das ist ein Zaubertrank! Ich hab's
Entdeckt in meinem Gemüte:
Sobald ich getrunken meinen Schnaps,

Steht China ganz in Blüte.

Das Reich der Mitte verwandelt sich dann
In einen Blumenanger,
Ich selber werde fast ein Mann
Und meine Frau wird schwanger.

Allüberall ist Überfluss,
Und es gesunden die Kranken;
Mein Hofweltmeister Confusius
Bekömmt die klarsten Gedanken.

Der Pumpernickel des Soldats
Wird Mandelkuchen – O Freude!
Und alle Lumpen meines Staats
Spazieren in Samt und Seide.

Die Mandarinensitterschaft,
Die invaliden Köpfe,
Gewinnen wieder Jugendkraft
Und schütteln ihre Zöpfe.

Die grosse Pagode, Symbol und Hort¹
Des Glaubens, ist fertig geworden;
Die letzten Juden taufen sich dort
Und kriegen den Drachenorden.

Es schwindet der Geist der Revolution
Und es rufen die edelsten Mantschu:
Wir wollen keine Konstitution,
Wir wollen den Stock, den Kantschu!

Wohl haben die Schüler Äskulaps
Das trinken mir widerraten,
Ich aber trinke meinen Schnaps
Zum besten meiner Staaten.

Und noch einen Schnaps, und noch einen Schnaps!
Das schmeckt wie lauter Manna!
Mein Volk ist glücklich, hats auch den Raps,
Und jubelt: Hosianna!

¹ De 'Pagode' is de Dom van Keulen, die al jaren in aanbouw was maar pas vele jaren later zou worden voltooid.

Bijlage 7 – Ho-Fi van den geelen gordel, 1841

Pekin, de zesde maand, de veertiende dag, het 58ste jaar van de regering van Ho-Ho.

De wet moet de familie des Keizers zelve treffen, omdat ze is geschonden.

Wanneer de moerbezenboom in een doornstruik verandert, is dat een bewijs dat hij moet worden uitgeroeid.

De misdaad kan aan 't doordringend oog van Ho-Ho niet ontgaan! Ho-Ho heeft lange ooren en nog veel langer armen!

Ho-Ho tracht zijn vader Ha-Ha in deugd en voortreffelijkheid te evenaren, en wenscht kostbare voorbeelden aan zijn zoon He-He na te laten.

't Is ter kennis van Ho-Ho gekomen, dat er een zekere *geele gordel*, Ho-Fi genaamd, in weerwil van 't keizerlijk verlangen, zoo dikwijls en zoo ernstig te kennen gegeven, van al de onderdanen des Hemelschen Rijks in vrede te zien leven, verraderlijk zes vrouwen heeft gedood, en de gelden van den staat daardoor aanzienlijk heeft te kort gedaan. Langen tijd heeft hij de vruchten zijner misdaden geplukt; maar eindelijk is de waarheid gebleken: het kiekeu heeft de schaal van het ei gebroken. De kat kan hare jongen niet meer verbergen. De papegaai heeft geruid: schame hij zich over zijn staart!

De voorschriften des regts verlangen, dat de straf aan de misdaad evenredig zij. Daar genoemde Ho-Fi, om een moord te begaan vergif, een dolle hond en een adder gebruikt heeft, moet hij ook door de adders verscheurd, moet zijn hart met vergif opgevuld, en aan de honden voorgeworpen worden. Daarom zal het ligchaam van genoemden Ho-Fi in kleine stukken worden gesneden; tien zijner naaste bloedverwanten zullen ter dood worden gebragt: en, daar het pligt is, genade zoo wel als regt uitte oefenen, zullen ze slechts gewurgd worden. Al hunne goederen zijn verbeurd verklaard, ten voordeele van de keizerlijke schatkist. Poo-Poo zal honderd rotting-slagen hebben, en de houten halskraag twaalf maanden lang dragen, tot straf voor zijne kettersche leerstellingen, en voornamelijk om zijne zotte en verderfelijke theorie. Drie jaren zullen de *geele gordels* rijst, noch geld ontvangen, om aldus de hierboven omschreven schade te herstellen; – en eindelijk zal de mandarijn Hung, die deze misdaden niet heeft geweten noch is voorgekomen, opgehangen worden.

Bijlage 8 – W.J. van Zeggelen (1843)

*Galante Brief van den keizer van China
aan Koningin Victoria van Engeland,*

(in antwoord op de benoeming van de Oxfordsche universiteit,
welke aan Zijne Hemelsche Majesteit den doctoralen titel *honoris causa*
verleend had, en zulks nadat China van Engeland den vrede voor eenige
miljoenen ponden sterling had afgekocht.)

(Zie *Handelsblad* van 22 Januari 1843)

Ik zelf! – geen stervling mij gelijk,
Ik, heer en baas van 't hemelsch rijk,

Wiens oppermacht heel de aard moet vreezen,
Ik, schaduw Gods en 's werelds licht,
Die over dood en leven richt
Van Water- en van Land-Chineezen.

Ik zag, beseft gij wel die eer?
Op 't ezelsvel genadig neer,
Mij door uw schrijvers toegezonden;
'k Zie dat ge thans van schaamte bloost,
En gij met uw roodharig kroost
Tot beterschap u hebt verbonden.

't Is goed, 'k neem die beloften aan,
'k Verlang het ook, dat gij voortaan
Met eerbied voor den Keizer buige,
En, schoon 'k geen andre macht erken,
Weet, dat ik goedertieren ben,
Dat de aardbol thans zich overtuige!

'k Zend mijn Minister Fi-Fo-Fu
Met mijn genadebrief tot U;
Ik wil aan U den vrede geven;
Gij wordt daarom niet uitgeroeid,
En kunt dus, vrij en ongemoeid,
Op 't vunzig neevlen-eiland leven.

Maar 'k zeg U: neem je wel in acht;
Wanneer je voorts je plicht betracht
En niet meer trotsch bent of verwaten,
Dan geef ik u mijn heilig woord,
Dat nooit je rust meer wordt verstoord;
Dan zal ik U met vrede laten.
Voorwaar, ik gaf van goedheid blijk,
Ik heb bevolen in mijn rijk,
Dat, trots hun steile varkensharen,
Aan uw armzalig kindrental
Geen mensch den naam meer geven zal
Van roode honden of barbaren.

Zij blijven vrij van angst en schrik
En zullen, van dit oogenblik,
Den vrijen handel mogen drijven;
Ze vullen zich den buik met thee,
Ze rekken daar hun aanzijn mee,
Voor mijn part, laat ze in 't leven blijven.

Maar, houden zij zich verder goed,
En schieten niet vol euvelmoed
Met groote kogels naar mijn steden,
Dan wil ik meer doen tot je troost:
Dan geef ik oorlof aan je kroost,
Om binnen 't Hemelsch rijk te treden.

Ja, 'k geef hun vrijheid eens te zien,
Mits 't onder opzicht zal geschiên
En ze ook niet komen om te plondren,
Wat eeuwig groot mirakel en
Wat machtig potentaat ik ben,
Wiens wijsheid 't aardrijk moet bewondren!

Voorwaar, het is nog niet te laat,
Wanneer zij voorts dien lust tot kwaad
Boetvaardig en met ernst betoomen,
Dan mogen zij hun dom verstand
Beschaven in mijn machtig land,
En nutte lessen hier bekomen.

'k Gaf Fi-Fo-Fu mijn hoog bevel,
En waarlijk, 't is geen kinderspel!
Ontzag vervul – en dank beziel je!
Wijl 'k U tot broër Saturnus geef,
Straks wordt De Groote Beer je neef!
Wat zeg je nu van zoo'n famielje?

Mijn afgezant heeft bovendien
Drie giften U nog aan te biên,
Ze strekken U tot roemverbreiding:
't Is een tabakszak, wonderschoon,
Een haarkam, 't schittrendst eerbetoon,
En 't is de knoop der onderscheiding.

Het ga je wel, hoor! leef in vreê,
Drink heel je leven niets dan thee,
Al kleiner worden steeds je voeten;
Houd dit grootmoedig schrift in acht,
Had je ooit van mij die eer verwacht?
Ik schreef het zelf – en wil je groeten.

Bijlage 9 – Jacob Geel, 1838 (bekort)

- ‘Kent gij Chineesch?’
- ‘Neen. Maar er zijn meer anderen in het zelfde geval, en ik vermoed zelfs, dat men bezwaarlijk hier te lande iemand vinden kan, die het verstaat.’ [...]
- ‘Maar kent gij dan de theorie van het Chinesche schrift?’
- ‘Die is ook zoo moeielijk niet: de Chinesen schrijven geen klanken, maar zaken, of, met andere woorden, zij schilderen hunne gedachten.’
- ‘Weet gij ook, hoe zij dat doen?’ [...]
- ‘Gij schertst, want wie onzer heeft geen Chineesch schrift gezien? Het heeft iets bevalligs voor het oog, door symmetrie en kracht van trekken.’ [...]
- ‘Gij bedoelt toch zeker iets meer, dan die symmetrie en kracht van trekken, en gelooft toch niet, dat hierin de theorie van het Chinesche schrift bestaat?’
- ‘Ik heb het u reeds gezegd; zij schilderen hunne taal, en dat is zulk eene eenvoudige manier, zóó door de natuur aangewezen, en zóó onafhankelijk van buiging en voeging en van klank van woorden, dat zij verdient algemeen te worden.’
- ‘Maar het bevreemdt mij, dat de Chinesche boeken zoo onverstaanbaar voor ons zijn, en, hoewel zij de zaken schilderen, zoo als gij zegt, ik echter geene enkele figuur herken. Welligt komt dat hier van daan, dat in China alle dingen er geheel anders uitzien dan bij ons.’
- ‘De Chinesen teekenen de dingen niet, zoo als zij zijn.’
- ‘Zij teekenen ze dus, zoo als zij niet zijn?’
- ‘Laat mij uitspreken. Wanneer zij het woord *boom* willen schrijven, dan teekenen zij geen stam en takken en bladeren, want dit zou te lang ophouden; maar b.v. een loodlijnig streepje. Nu stel ik, dat zij een *treurwilg* schrijven: dan komt er een dakje op dat streepje, van neêrhangende streepjes aan weêrzijde; willen zij van een *populier* spreken, dan zullen die zijstreepjes, weêrzijds, in eene omgekeerde rigting, naar boven gaan, en zoo voorts; doch het verstaat zich van zelf, dat zulk een gelijkenis niet altijd kan bewaard worden: want hoe zouden de Chinesen anders zich redden, wanneer zij afgetrokken denkbeelden, wilden uitdrukken? [...] Wanneer men, b.v. deugd denkt, is niets eenvoudiger, dan een cirkeltje te schrijven (ik heb wel in het Chineesch niet veel cirkels ontdekt; maar ik spreek nu van de theorie en de toepassing op de westersche talen): volmaakte deugd zou men kunnen voorstellen door een cirkeltje met een stip er in, voor middelpunt.

Bijlage 10 – Nicolaas Beets, 1850

Aan Dr. Karel Gutzlaff

Zendeling in China, bij zijn bezoek aan Nederland

Door zevendubbel muur en hemelhooge bergen
En wetten eeuwenoud beveiligd en bepaald,
Meent China voor altijd al 's Werelds macht te tergen,
Maar weert het zonlicht niet, dat van Gods Hemel straalt.
Haast doet een hooger zon de Bloeiende Aarde bloeien,

En 't Rijk des Middens prijkt met oogsten dicht en vol;
 Haast zal het eeuwig ijs in beken nedervloeien,
 En drijven d'ouden Draak druipstaartende uit zijn hol.
 Haast dreunt de grijze muur, bij 't klinken der bazuinen
 Van 't vorstlijk priestervolk, dat vrede brengt door 't kruis,
 En stort bij 't blij gejuich tot onherstelbre puinen...
 Neen, levert bouwstof uit voor Gods gezegend Huis!
 Verspieder, op bevel van Jezus doorgebroken!
 Wat tijding brengt gij uit dit Jericho ons weer,
 Van Rachabs-harten, reeds voor 't heilgeloof ontloken,
 Van lippen tot den lof zich oopnend van den Heer?
 Ja, China's tijd genaakt; langs alle waatren ruischend,
 Wordt de adem van Gods Geest vernomen, en het geldt
 Zijn zestigduizendmaal zesduizend,
 Wier eerstlingen door u aanschouwd zijn en geteld!
 O Gutzlaff, keer tot hen; breng hun eens broeders groeten,
 Van d'oever der Noordzee, aan de uiterste oosterkust;
 Betuig hun hoe zijn geest hen eenmaal hoopt te ontmoeten,
 Tot duizenden vermeerd, in 't Hemelsch Rijk der rust.

Bijlage 11 – Francis Bret Harte, 1870

Plain Language from Truthful James
 Table Mountain, 1870

Which I wish to remark,
 And my language is plain,
 That for ways that are dark
 And for tricks that are vain,
 The heathen Chinees is peculiar,
 Which the same I would rise to explain.

Ah Sin was his name;
 And I shall not deny,
 In regard to the same,
 What that name might imply;
 But his smile it was pensive and childlike,
 As I frequent remarked to Bill Nye.

It was August the third,
 And quite soft was the skies:
 Which it might be inferred
 That Ah Sin was likewise;
 Yet he played it that day upon William
 and me in a way I despise.

Which we had a small game,
And Ah Sin took a hand:
It was Euchre. The same
He did not understand;
But he smiled as he sat by the table,
With the smile that was childlike and bland.

Yet the cards they were stocked
In a way that I grieve,
And my feelings were shocked
At the state of Nye's sleeve,
Which was stuffed full of aces and bowers,
And the same with intent to deceive.

But the hands that were played
By that heathen Chineese,
And the points that he made,
Were quite frightful to see,—
Till at last he put down a right bower,
Which the same Nye had dealt unto me.

Then I looked up at Nye,
And he gazed upon me;
And he rose with a sigh,
And said, 'Can this be?
We are ruined by Chinese cheap labor,' —
And he went for that heathen Chineese.

In the scene that ensued
I did not take a hand,
But the floor it was strewed
Like the leaves on the strand
With the cards that Ah Sin had been hiding,
In the game 'he did not understand.'

In his sleeves, which were long,
He had twenty-four packs, —
Which was coming it strong,
Yet I state but the facts;
And we found on his nails, which were taper,
What is frequent in tapers, — that's wax.

Which is why I remark,
And my language is plain,
That for ways that are dark
And for tricks that are vain,

The heathen Chinees is peculiar, –
Which the same I am free to maintain.
(*The Penguin Book of American Verse*: 216-218)

Bijlage 12 – Eduard Jacobs, 1912

Het gele gevaar

Hij was een doodgewone klontong
Die dag en nacht was in de weer
Doch 't liep hem mee, want hij had ontong
Hij werd zo zoetjes aan meneer
Een eigen villa liet hij bouwen
Bijwijken had hij minstens tien
Toch bleef uit al zijn doen en laten
Zijn onbeschaafdheid goed te zien...

refrein:

Typen van Chinezen
Als die Lie Hang Tjien
Zijn in Insulinde
Bij honderden te zien

Toen kwam de grote revolutie
In 't nog zo donk're Hemelrijk
Hij gaf door klinkende bedragen
Van zijn gevoelens gaarne blijk
En toen de strijd was afgelopen
De Republiek een dag bestond
Gaf hij het voorbeeld aan de and'ren
En liep hij zonder staart hier rond...

refrein

Hij wist in Europese kringen
Zich te bewegen, dank zijn geld
Hij droeg de fijnste modedingen
Gevoelde zich gelijkgesteld
Hij was beleefd, deed erg voorkomend
Wanneer hij onder blanda's zat...
Maar in het laatste gele oproer
Heeft stiekem hij de hand gehad!

refrein

Niemand beseft zijn boze listen
Niemand doorziet zijn politiek
Maar in z'n hersens is 't aan 't gisten
Hij voelt zich zoon der Republiek
Zelfstandig zijn, dat is zijn leuze
Gelijkheid, uitbreiding van macht
Voor 't oog voorlopig onderdanig
Zo wordt het tijdstip afgewacht...

refrein

Nog is het niet te laat, o groten
Van 't Indisch Gouvernement
Zet wagenwijd uw ogen open
Nog kan het onheil afgewend!
Laat nu eens alle laksheid varen
Streelt niet, maar ranselt zonder vrees
Het zijn en blijven nog barbaren
Al kleden zij zich Europees!...

Typen van Chinezen
Als die Lie Hang Tjien
Hebben wij in Indië
Nu lang genoeg gezien!

Bijlage 13 – Judith Gautier, 1867

*Strophes improvisées
devant le tombeau en ruines
d'un guerrier célèbre*

Que fait l'été brûlant, sinon, devancer l'automne?
Le gracieux printemps, n'est-il pas le héraut du
mélancolique hiver?
Quand le soleil se lève à l'orient, c'est pour marcher,
en hâte, vers son coucher.
Et les eaux, de tous les fleuves, ne coulent, que pour
s'engloutir dans la mer.

Cependant les saisons reviennent, chaque année; le soleil,
de jour en jour, reprend sa course vers la nuit; les eaux
se renouvellent, pour couler sans cesse.

Mais l'homme, lui, ne passe qu'une seule fois.

Et quelles traces laisse-t-il, de sa forme et de
ses exploits?

Hélas! un monticule bossué, que les plantes sauvages
recouvrent!...

Bijlage 14 – Gautier volgens Bethge (1907) en Klabund (1915)

Bethge: *Das Los des Menschen*

Der Glut des Sommers folgt des Herbstes Kühle,
Dem Schneefeld folgt des Lenzes Blumenbeet;
Die Sonne hebt sich rosig in der Frühe,
Und rosig ist ihr Bildnis, wenn sie geht.

Die Bäche drängen in das Meer. Die Zeiten
Erneuen sich. Mit jedem Tagbeginn
Glänzt neu das Sonnenlicht, und unaufhörlich
Treibt neues Wasser durch die Ströme hin.

Der Mensch lebt einmal, – nimmer kehrt er wieder,
Sein Dasein ist ein Lufthauch, der zerfließt;
Die Summe seines Lebens ist ein armer,
Verfallener Hügel, darauf Unkraut spriesst.
(Bethge 1907: 9)

Klabund: *Epitaph auf einen Krieger*

Es blühen aus dem Schnee die Anemonen.
Mit seinem Herzen spielt das Kind. Und es verweint's.
Uns, die am Brunnenrand der Erde wohnen,
Ist Sonnenauf- und -niedergang nur eins.

Doch immer wieder quillt der Fluss vom Felsen,
Und immer wieder Mond um Frauen wirbt;
Der Herbst wird ewig seinen goldnen Kürbis wälzen,
Und ewig Grillenruf im Grase zirpt.

Es führten viele fest ihr Pferd am Zügel.
Der Ruhm der tausend Schlachten ist verweht.
Was bleibt vom Heldentum? Ein morscher Hügel,
Auf dem das Unkraut rot wie Feuer steht.
(Klabund 1915: 9)

Bijlage 15 – Bethge (1907) en Klabund (1916)

Bethge: *Die rote Rose*

Am Fenster sass ich trauernd, stumm geneigt
Über ein seidenes Kissen, das ich stickte.
Da stach ich mich, – und rotes Blut rann auf
Die weisse, weisse Rose, die ich stickte,
Und eine rote Rose ward daraus.

Wie dacht ich da an dich, der ferne ist
Im Kriege! Und ich dachte, wie auch du
Dein Blut vergiesst, – und heisse Tränen stürzten
Mir aus den Augen, und ich weinte lange.

Hei, jetzt vernahm ich Hufschlag eines Pferdes!
Ich sprang empor! Er ists! Da fühlt ich, weh,
Dass es mein Herz war, das so heftig schlug.

Und wieder sass ich, stickte trauernd weiter
Und stickte Tränen in das seidenen Kissen,
Die schimmerten wie wundervolle Perlen
Rings um die rote, rote Rose her.
(Bethge 1907: 28)

Klabund: *Die weisse und die rote Rose*

Während ich mich über meine Stickerei am Fenster bückte,
Stach mich meine Nadel in den Daumen. Weisse Rose,
Die ich stickte,
Wurde rote Rose.

In der kriegerischen Weite bei des Vaterlandes Söhnen
Weilt mein Freund, vergiesst vielleicht sein Blut.
Rossehufe hör ich dröhnen.
Ists sein Pferd? Es ist mein Herz, das wie ein Fohlen tut.

Tränen fallen mir aus meinen Blicken
Übern Rahmen in die Stickerein.
Und ich will die Tränen in die Seide sticken,
Und sie sollen weisse Perlen sein.
(Klabund 1916: 30)

Bijlage 16 – Louis Couperus, 1924

De Chineesche Zee. Ik probeer dezer dagen en nachten iets anders te zien dan water en lucht en ver ijle eilanden omdat het toch zee en hemel en rotsen zijn, die mij onbekend zijn, Chineesche wateren, hemelen en steenen. Maar het is niet anders... tot ik eensklaps: mijn Chineesche jonk ontwaar. En op éénmaal is alles anders. Hebben de golven een andere krul, de wolken een andere streek, de rotsen een andere ommelijn. En de jonk, daarginds, de twee witte jonken – want zij zeilen steeds samen om veiliger voor de roovers te zijn – steken als drakevlerken uit, geribd als met het beenderstelsel van een fabelachtig dier. [...] Dien volgenden morgen de smalle zee-arm tusschen Kawloon en Hongkong. [...] De Chineesche jonken, de Chineesche vlaggen en wimpels, wit en rood, met de letterteekens, als bloedende spinnen, klapperend op de bries, die opsteekt. Chineesche reclameborden, Chineesche stemmen, Chineesche monosylben. Sampans, geroeid door vrouwen die haar kind tegelijkertijd zich op den telkens doorzwikkenden rug gebonden houden. [...] Op de prauwen, in de sampans, zetten de vrouwen hun thee, koken zij, ongeacht brandgevaar, op vuurtjes hare groene soepjes. [...] Artificieel maar bewonderenswaardig, zoo is dit Engelsche stukje China. Het is niet meer dan de voorbereiding en een prelude tot eigenlijk China. Daar loopen reeds enkele vrouwen op arme stompen voetjes; hoewel de Republiek die adat te niet deed, zien wij toch enkele van die gemartyrizeerde vrouwtjes loopen. Daar gaat in een draagstoel een prachtig waardige Chinees voorbij, met lange grijze snorren, baard en groote bril voor laatdunkenden blik. Precies zooals je je een Chineeschen geletterde voorstelt! Ik ben in Hongkong, maar – er is niet aan te twijfelen – ik ben ook in China! Ik voel iets anders in en om mij, dan ik voelde op Java, op Sumatra, in Parijs en in Londen. Ik vind het doodjammer dat ik geen staarten zie: ze stonden den Chineezee zoo decoratief. (Couperus 1992: 274-277)

Bijlage 17 – Jules Schürmann, 1916

Lied op den stroom
(Li-Tai-Po. 702-743)

Van ebbenhout is mijn bootje
En mijne fluit van jaspis is,
En hare gaten zijn beslagen
Met randen van het puurste goud.

En wijn! – Zooals het sap der planten
De vlekken trekt uit zijden kleed,
Zoo doet de wijn de donk're droefheid
Verdwijnen uit mijn treurend hart.

Goudgele wijn in gouden beker,
Licht varende vaartuig op den stroom,

En vrouwenliefde: 't is me als ware ik,
In het gezelschap van de goôn.
(Schürmann 1916: 16)

Bijlage 18 – Burssens (1919) en Klabund (1915)

Burssens: *En geen soldaat meer zijn*

Zovele schrale meisjes. Ontloofd
als jonge boompjes. – Allen ga ik ze voorbij,
Want allen staan ze rij aan rij
en hoofd aan hoofd.

Wat kunnen me tans nog de goden schelen,
en in m'n dorpje 't avendrood?
Ik heb honderd wonden en niets meer kan ze helen.
Ik heb de dood gezien, zo menigmaal en zo groot.

Kinderogen zijn als gouden regen.
Voorzichtig dragen ze de bekertjes wijn.
Ik wil me te slapen leggen op publieke wegen,
en geen soldaat meer zijn.
(Burssens 1919: 46)

Klabund: *Der müde Soldat*

Ein kahles Mädchen. Heckenblässentlaubt.
Sie steht am Weg. Ich gehe weit vorbei.
So stehen alle: Reih an Reih,
Und Haupt an Haupt.
Was weiss ich noch von heiligen Gewässern
Und von des Dorfes Abendrot?
Ich bin gespickt mit tausend Messern
Und müde von dem vielen Tod.

Der Kinder Augen sind wie goldner Regen,
In ihren Händen glüht die Schale Wein.
Ich will mich unter Bäumen schlafen legen
Und kein Soldat mehr sein.
(Klabund 1915: 8)

Bijlage 19 – Lya Verlaet, 1930

Chineesche junk

In 't mistige sfumato, rose en zilvergrijze
bewasemdheid van parelmoeren morgen, rijzen,
als gesculpteerd uit rose kwarts, de rotsen.
Zilveren schampen schichten over het woelend water,
dat weem'lend hen omspoelt in een rooskleurig klotsen.
Uit hun neev'lig pastel plots opgedoemd, gaat er
een junk voorbij en scheert met wijd-gespreide zeilen
langs: een vlinder, neergezegen in een licht verwijlen
op het water, windgedreven. En zij glijdt,
deinend, de zon tegemoet op d'ijlenden stroom,
die glans is, en wordt tot een loutere doorzichtigheid,
in mist vervagend tot een verwaaid fantoom.

Bijlage 20 – W.A. van Ravestijn, 1930

Aan Li-tai-pe

In avond is een zilverreiger neergestreken
Met wonderlijke, kalme, breede vlucht,
Reeds is de stroom in donk're rust gezonken
Onder het zachtbleekgroen der stilgeworden lucht.

Het is alleen de groote, grijze vogel,
Die nog den zilverklaren avondspiegel breekt.
Het is alleen de wind, die voor den dag verloren
Met duizend, donk're stemmen in het bamboe spreekt.

De hemel heeft zoo wonderzachte tinten,
In parelmoeren schaduw ligt de stroom
En ergens stijgt een zilv'ren vogelroepen
Als een fontein van held'ren, teeren toon.

Als nu de jonken komen met den avond,
Zal weer de reiger stijgen in het zachte groen der lucht
En weer zal ik mij zeldzaam rustig voelen
Bij 't kalme van zijn donk're, breede vlucht.

Bijlage 21 – J.W. Schotman vertaalt Yuan Mei, 1931

Maannacht

De Maan raakt met haar glanzend spiegelbeeld
mijn donkere gitaar, als was ze bang,
dat zijn cadansen zich in 't diep der nacht
verliezen zouden. Stil! 'k word aangeraakt
door een lang-aangehouden, zachten toon,
der Koude Zwevende Paleize' ontvallen,
waar bleke spelers door den maanmist turen,
en tot een zang gedaagd...

Van wateren
die zeewaarts stromen zing ik: helder nu,
dan weer omfloersd, door vochte neveling
gesmoord, verklinken mijn accorde' in 't woud...

En al mijn zorg vertrilt in 't spel... 'k vergeet
dat dag en nacht ter grijze kim zich mengden...
(Schotman 1931: 54)

Bijlage 22 – Slauerhoff vertaalt Samain, ca. 1920

Het leven is een bloem welks geur ik nauw geniet,
Want ieder aardsch aroom doet diep de zinnen pijn.
Op 't Eiland van Émail, Verbeeldings rijksg gebied,
Ontken ik 't ijdel uur, waarin de mensen zijn.

Mijn teedre vreugden zijn gevormd in porselein,
Anders dan zeer bezorgd raak ik hun randen niet;
De azuren geurwolk die mijn blonde thee ontvlucht,
Ontvoert vervluchtend 't leed en houdt mijn zielsrust rein.

Ik woon in een kiosk roze in het woud van 't wonder,
Ik zie den ganschen dag de gouden vloed en onder
Mijn venster langs en ver door blauwe velden stroomen;

En, keizerlijk poët in lichtroode japon,
Volg 'k in de vlucht mijn droom, een vlinder, spelende om
De waaier bloemenrijk, waaruit zij is ontkomen.
(Slauerhoff 1979: 14)

Bijlage 23 – Willem de Mérode, 1933

De Keizer

De grote Keizer heeft met mij gesproken.
Ontzaglijk zat hij op zijn gouden troon.
Als een gevouwen doek lag ik gedoken:
een zwarte voetmat voor de gouden troon.

Boven mij sprak de Liefeling des Hemels
en dwong mijn blikken schuchter naar omhoog.
Met vreugd kastijdde mij de Zoon des Hemels.
Zijn woord sloeg, en zijn blik hield mij omhoog.

Hij wilde, dat ik mij een roes zou drinken.
Hij dronk met mij een keizerlijke roes,
en zong *mijn* lied, maar liet de woorden zinken.
Ik zong, en nooit zo schoon als in mijn roes.

Hij schonk mij goud, geelzijden pronkgewaden,
de zachte muilen van een mandarijn.
'k Werd dichter van Zijn Hemelse Genade,
en zanger bij de gratie van de wijn.

De grote Keizer heeft met mij gesproken.
'k Ontwaakte in de schaduw van een boom,
diep in mijn vuile bedelpak gedoken,
een cedel in mijn zak, een goudstuk in de zoom,
omdat ik met de Keizer heb gesproken.
(De Mérode 1979: 45)

Bijlage 24 – Willem Brandt, 1937

Chineesche begrafenis

Daar gaat Tjong Ho; hij heeft veel rijst gegeten
En zijn geheele leven geld verdiend.
Hij was een goed en een betrouwbaar vriend,
Die liegen kon zonder het zelf te weten.

Zijn kist stond al tien jaren lang gereed.
Hij sliep er vele droomeloze nachten.
Maar daar zijn omvang toenam bij het wachten
Op terugkeer, moest dit schip worden verbreed.

Nu gaat hij terug. Bekkens en klarinetten
Geleiden hem naar 's werelds Moederschoot
Tot nieuw ontkiemen, na een korten dood,
Aan 's hemels luisterrijke feestbanketten.

Daar zal Tjong Ho zijn broeders niet vergeten.
Wij branden wierook voor zijn huis-altaar,
Opdat hij, bij den hoogen Disch gezeten,
Voor ons een korrel en een dronk bewaar'.

Hoog wuiven duizend vanen in de lucht.
Nu mogen fluit en klarinetten zingen:
Tjong Ho is dood. Hij is ons slim ontvlucht
Stil naar de Droomen toe uit 't Vleesch der dingen.
(Brandt 1937: 47)

Bijlage 25 – Alfred A. Haighton, ca. 1927

Over de groene velden sterft het licht,
in de pagoda zijn lampen ontstoken.
Alom wordt nog slechts fluisterend gesproken,
en van de hutten gaan de deuren dicht.

Het is de nacht, die komt. En mèt haar spoken:
het duivelsch heir, tegen den mensch gericht;
in elke schaduw dreigt een schrikgezicht
en worden vampyramen uitgestoken.

De sterfling wijkt in huis voor 't prangend duister,
hij schuwt de geesten van de barre nacht;
huisaltaars macht slechts doet den Booze zwichten...

Maar ginds trotseert, ontloken in haar luister,
de stad der blanken, wuft en onbedacht,
Azië's nacht met electrieke lichten...

Bijlage 26 – G.J. Peelen, 1935

Katendrecht

In 't boardinghouse van Mr. Chong
Zitten ze in het vaal vertrek. –
Hun trommels hangen kleurig aan het rek:
De pindamannen spelen nu Ma-Yong.

Zij stonden uren levenloos in een portiek
met oogen, droomrig ver en mat.
Maar in hun ooren klonk al de muziek
van wit ivoren steenen op het kale tafelblad.

Van 't pover dagloon dat ze bijna slapend wonnen
gaf Mr. Chong hen visch en rijst. –
Nu spelen ze gespannen 't spel
dat al hun aandacht eischt. –
Het geel gelaat blijft onbewogen bij verlies of winst,
wanneer de stapels fiches slinken, groeien;
zij zwijgen, maar hun oogen gloeien, branden fel als vuren,
in de stug doorspeelde avonduren. –

Een bont gekleurde plaat lacht vredig van den wand:
de kleine dochter van hun verre vaderland. –
Eerst morgen leuren zij hun pinda's weer in winkelwijk;
Nù zijn ze èven terug in 't Hemelsch Rijk. –

Bijlage 27 – Willy Derby, 1932

Pinda! Pinda! Lekka! Lekka!

Ik kom van het and're eind der aard,
M'n boot haalden ze uit de vaart;
Toen hingen ze me doodbedaard
Die trommel voor m'n buik;
Ze zeiden mij: Ga nou maar door
En roep alleen maar "Pinda" hoor,
En vraag er dan vijf centen voor.
Toen zat ik in de fuik:
'k Verkocht m'n eerste pakje dra,
Dien stuiver had ik vlug
Maar 'k gaf toen in m'n zenuwen
Een dubbeltje terug.

Refrein:

Pinda, Pinda, Lekka! Lekka!
Als je maar vijf centen biedt;
Pinda, Pinda, Lekka! Lekka!
Of je kauwen kan of niet.
Ik sta en dommel bij m'n trommel,
Tot ik uit m'n jasje waai;
Van je Teng, Teng, Teng,¹
Van je Tang, Tang, Tang,
Sjiede, Wiede, Wied, Sjanghai!

*Ik hou heel Holland, kort en goed,
Nou met m'n Pindapakjes zoet,
Waarvan ik zelf niks hebben moet;
De zaak is: "ik verdien".
'k Vertel het U nu zoo gerust,
Ik ben mezelf maar niet bewust
Hoe U die zoete rommel lust;
Ik kan ze zelf niet zien.
Op apenootjes zijn z' hier dol,
Wanneer ik dat bekijk,
Kom ik tot de conclusie:
Darwin had toch gelijk.*

'n Pindaman werd heel wat mans,
De held van dezen tijd althans;
'k Heb bij de mooiste meisjes sjans,
Dat is echt naar m'n zin.
De jas, die voor me overschoot,
Hangt om m'n lijf als een blok lood
En is m'een maat of tien te groot;
Daar voel 'k me eenzaam in.
En ga 'k naar China weer terug,
Waar 'k elken dag naar snak,
Hebt u de Pindaziekte
En ik de centen in mijn zak.

*Ik kwam hier zonder geld of brood,
Ik zag alleen den hongerdood.
Maar Holland hielp me uit de nood.
'k Vond menschen, meer dan ooit.
Want met diezelfde Pindabus
Verdien ik aan een broer of zus
M'n onderhoud; ik zweer U dus
Holland, ik vergeet je nooit.
'k Spreek namens elken Pindaman:*

*Wij danken U in koor;
Wat Holland deed voor den Chinees
Daar zijn geen woorden voor.*

¹. 'Tengteng': Chinees-Indische naam voor het pindakoeckje.

Bijlage 28 – Willem Brandt, 1938

China, september 1937

Hij heeft zichzelf
vereenzaamd teruggevonden
wijd-open oogen, en
bloedende wonden:
de mensch, temidden van
luide geluiden:
het vuur, weenende bruiden;
zij beduiden
niets dan een oude zonde
voor een nieuwen waan...

Soldaat! Treedt aan! Treedt aan!

Waarom?
De raven krassen in de naakte boomen
en gieren azen op het rottend lijk,
het dwaze leven ongewild ontkomen,
glimlachend in het roodverkleurde slijk.

Waarom?
In Sjanghai gelooven wij niet aan illusies.
De Banken zijn weer open, en men trekt
zijn winst met lichter hart dan zijn conclusies...

Handel in Steels en Nickels: opgewekt.
(Brandt 1938: 51)

Bijlage 29 – Willem ten Berge, 1930

*De biwaspeler aan de Hoang-ho*¹

Lan-tsjeou is een stad in China
Lan-tsjeou is een stad aan de Hoang-ho

de Hoang-ho stroomt naar de Gele Zee
 de Hoang-ho stroomt langs Lan-tsjeou
 doch Lan-tsjeou stroomt niet met de Hoang-ho mee –
 op de berg Tai-sjan woont Houang-niang
 en langs de Tai-sjan stroomt de Hoang-ho naar zee
 ik speel op mijn biwa in Lan-tsjeou
 ik speel op mijn biwa van Houang-niang
 en Lan-tsjeou stroomt met de donkere Hoang-ho mee –
 Houang-niang speelt op de Tai-sjan met haar waaier
 Choei-yun speelt in Lan-tsjeou op zijn luit
 maar Houang-niang mijn gelaat van Jade
 al speelt Choei-yun in Lan-tsjeou op zijn luit
 Lan-tsjeou zal de Tai-sjan niet bereiken
 en de Hoang-ho stroomt langs de Tai-sjan
 stroomt langs de Tai-sjan China uit.
 (Ten Berge 1930: 30)

¹ Ter verduidelijking(?): een ‘biwa’ is een soort viersnarige luit van Japanse oorsprong.

Bijlage 30 – A.W. Grauls, 1930

Chinaman

Wang-tchang zit in de zon te dromen
 vóór zijn lodging house Oe Dchia-Hoo.
 Hij ziet de mensen gaan en komen
 voorbij het huis van Tung Wo-Woo.

Zijn oude moeder woont in Nanking,
 daar woont en wacht Lo-foo, zijn vrouw,
 zijn kinderen spelen met kersenbloesem
 en groeien uit hun lange mouw.

Zijn schip ligt thans in deze haven,
 dat is zijn enig, vast gedacht,
 voor 't overige is 't hem onverschillig
 waar hij zijn leven heeft doorgebracht.

Wang-tchang zit in de zon te dromen,
 met zijn jade-hard en glad gezicht.
 Het luie noenlicht drukt zijn ogen,
 eer dan hij 't weet, gezellig dicht.
 (Grauls 1964: 49)

Bijlage 31 – Jan Vercammen, 1931

Als we vingen de woorden van de Sjinese dichter
werd de avond heel groen en almaar lichter.
Ge zegde: laten we hier even blijven dromen,
want we zagen wondere gestalten uit het verre Hong-Kong komen.
En wat we verlangden is dan gebeurd:
met hun gebaren hebben ze de avond nog groener gekleurd.

Want oneindig was de zee die hen droeg
en wiegde ons hart dat maar vaarde en maar vroeg:
aan de grens van het dal rijst de berg waarop we te staren staan
om te horen het lied der kim dat niet dood kan gaan.

In dagen die droef zijn als een dode den op de sneeuw,
– och ja, iedere dag is 't begin van een eew! –
spreekt de dichter en leert:
hij heeft nooit de grens van een blad voor zijn verzen begeerd.

Wijs is zijn woord en zacht zijn gebaar
want groot is zijn ziel en zijn ogen klaar.
Op de vlakke deinen de mensen voorbij,
maar wij naast hem en ineens heel blij:
ons leven gebouwd door de kracht van zijn woord
en we kunnen niet weggaan: we hebben God gehoord.
(Vercammen 1931: 11)

Bijlage 32 – Mr. A. Roothaert: *Chinésche Hand-wassching* (1934)

Van Dam wachtte. Het gesprek der vier gasten, die nu de bleek-groene thee slurpten, kabbelde met slaperige regelmaat verder. Dan sloeg de gele kellner een grooten dienbak binnen, beladen met talrijke schoteltjes, waarvan de inhoud niet te bepalen was, en vier kommen droge rijst.

De eerste maal is een Chineesche maaltijd een zeer vreemd gezicht en de Hollander keek zoo bescheiden mogelijk toe. Opeens hield een der gasten de twee zwarte stokjes tusschen de vingers en een kom rijst dicht onder de kin. De tafel stond vol schoteltjes, doch alleen de stokjes, de rijst en een schoteltje soya waren voor particulier gebruik. De rest werd broederlijk gedeeld. De jonge chimpansee wrikte met wonderlijke snelheid de rijst naar binnen en zette een hoogen rug op, als maakte hij een gaatje om hals over kop in de rijst te verdwijnen. Dan schoten de stokjes kruislings over de tafel, klemden een klein stukje vast uit de vreemde schaaltes, doopten het in de soya en wipten de vangst boven de beschermende rijstkom naar binnen. Er werd niets gemorst, er bleef geen rijstkorrel aan de lippen hangen, alle goocheltoeren liepen met een verbazende zindelijkheid af.

Op het eerste gezicht deed het den blanken West-Europeeër erg wild aan, tot het

hem inviel, hoeveel eeuwen beschaving er noodig zijn, voordat een volk zoo kunstig leert eten, want beschaving heeft de verraderlijke eigenschap zich te uiten in subtiele kleinigheidjes. Hij vroeg zich af, wat deze simpele hofmeesters en matrozen wel zouden denken van een Europeesch diner, van de blinkende messen, die den bloederigen biefstuk kerven, van de priemende vorken, die met een ruk in de keel worden gestoken, van het lekkende geslurp uit lepels.

Van Dam besloot, dat de Chineezzen met hun gemoedelijke zwarte stokjes en kleine poppenhandjes het in alle opzichten wonnen, en dat hij zelf wild was...
(Roothaert 1934: 115-116)

Bijlage 33 – C. Buddingh', 1942

Een aanstaand vader...

Su Tung Po

(vrij naar Arthur Waley)

Een aanstaand vader droomt graag
een zoon als geleerde of dichter.
Maar ik ben zelf dichter, het heeft
mijn leven aan flarden gescheurd.
Eén wens heb ik slechts: dat het kind
dom en vadsig zal zijn als een varken.
Dan leidt hij een zorgeloos bestaan
en wordt zonder moeite prefekt.
Minister misschien, als 't hem meeloopt.

On the birth of his son

by Su Tung-p'o

Families, when a child is born
Want it to be intelligent.
I, through intelligence,
Having wrecked my whole life,
Only hope the baby will prove
Ingnorant or stupid.
Then he will crown a tranquil life
By becoming a Cabinet Minister.
(Waley 1971: 324)

Bijlage 34 – G.L. Tichelman, 1944

Het porceleinen paviljoen

Een paviljoen van porcelein
In teeder-groen en sneeuwig-wit en fijn
als kinderdroomerij zoo ijl van lijn,
Wolkt uit het blauwe eiland op,
dat in een lotusvijver drijft,
Achter den bloemenhof van het paleis.
De welving van de brooze brug
Is als een witte tijgerrug;
Een glanzende, gebogen baan
Naar het paviljoen van porcelein.
Daar zitten vrienden bij elkaar,
In koele, lichtgekleurde, zijden pronkgewaden.
Zij converseeren en zij schertsen
En drinken chrysanthemenwijn
Uit de doorschijnend, melkig-witte mokken,
Die als gestolde nevel zijn.
Een van de vrienden schrijft bedachtzaam een gedicht
En kijkt nadenkend op.
Een lauwe bloemengeur waait uit de gaarde
Naar het paviljoen van porcelein.
In het even rimpelende water
Spiegelt zich
De zachtgekleurde waan van deze aarde
En op den kop ziet men
Een huiverende welving van de brug,
Een lichte siddering der zijden pronkgewaden,
De wit- en groene glanzing
Van een bevend paviljoen van porcelein.

Bijlage 35 – J.L. de Belder, 1956

Aan een vriend

Omdat gij mij hebt leren kennen dit gedicht van Li Tai Pé
zend ik u heden deze enkele blaadjes tee.

Zij komen van het klooster dat zich op de Ou I-berg bevindt
waar zij gewiegd werden door lauwe zuiderwind.

Dit is de meest beroemde tee van 't keizerrijk
waarvan gij, vriend, de meest beroemde dichter zijt.

Verschaf u eerst een blauwe vaas van Ki Mi Ling
en vul haar met de sneeuw die gij in het begin

Laat op dit vuurtje dan de blauwe vaas maar staan
tot 't water stilletjes zal aan het lachen gaan.

Vervolgens giet gij 't water in een tasje van Hu Tch 
waarin gij hebt gelegd die enkele blaadjes tee.

Bedek de tas dan met een zijden doek, geweven te Hou Chang.
Laat alles nu met rust. Wacht even. Speurt gij dan

een geur die maar alleen te vergelijken is
met deze die bestendig in de tuinen van Fu en Lo is,

breng dan de tas aan uwe lippen. Sluit de ogen, wijs.
Gij zult u voelen in het paradijs.
(De Belder 1956: 58-59)

Bijlage 36 – Willem Brandt, 1957

Slapend te paard

De rit was lang, de herberg uren ver,
mijn ogen brandden; ik sliep even in,
de rijzweep bungelend onder mijn arm,
een ogenblik vierde ik de teugels losser.
Plotsling ontwakend hoorde ik mijn knecht:
Sedert u sliep zijn we honderd schreden verder.

De korte poze dat mijn paard mij leidde
was in mijn droom een eeuwigheid van tijd;
lichaam en geest hadden van plaats gewisseld,
mijn trage tred scheen sneller dan de dag.
Hoe waar is wat ons wijze mannen leerden:
Wat is een eeuw? Niets dan een wimperslag.
(Brandt 1957: 68)

Na een bergtocht

Hoog op de berg, als 'k in de verten tuur,
ontwaar ik pas hoe smal ons uitzicht is.
Ik wend mij om en keer weer naar het dal,
paleis en marktplaats; en ik weet mijzelf
een korrel rijst, gevallen in de schuur.
(Brandt 1957: 69)

Bijlage 37 – Syn-yu-seng, 1958

Mijn aangezicht

Ik kan haten
en toch glimlachen
want het past mij niet,
chinees,
te tonen de grond van mijn hart
of de diepten van vreugde of smart.
[...]
Voor het nieuwe jaar,
want zo past het ons ras,
zal ik betalen al mijn schulden
en glimlachen
ofschoon het al was dat ik bezat.
[...]
Ik toon u mijn aangezicht
maar het is mijn aangezicht niet
het is een masker
dat ik spande voor mijn geest.
(*Chinese poëmen* 1958: 10-11)

Lied van de boer

Arm ben ik en chinees
en boer ben ik gebleven.
Want als de rijst te velde staat
komen er mandarijnen gereden.
Zij zijn eens Japanners afgezant.
Hun kleren van zijde, een zwaard in de hand
Ze zeggen hoe hoog de schatting zal zijn
de helft, een kwart of een derde.
Zo ging het ten tijde van Sun Yat Sen,
die 't chinese volk kwam 'bevrijden'

en Tsiang, die voor 't zelfde streed,
naar hij zeide.

Doch ik bleef boer en chinees en arm
en arm zal ik altijd blijven.
Want als de rijst op de velden rijpt
en 'k op de 'kolchose' mag werken
komt aangereden een mandarijn
(al mag 't dan nu die naam niet meer zijn)
Hij is niet gekleed in zij en satijn,
maar grauw is zijn kleed en koel is zijn stem
als hij zegt hoe hoog de schatting zal zijn:
de helft of een kwart of een derde.
In naam van Mao Tse, Sun Yat Sen of Tsiang,
Godaigo, Wei, Han, Chou of Tang,
Zij allen maakten ons boeren arm.
(idem, 15)

Bijlage 38 – Geo Staal, 1966

De gids en ik werden verwelkomd door de manager of zijn plaatsvervanger. We kwamen in een kamer te zitten; een echte salon die onbewoond rook. Thee en sigaretten kwamen op tafel. Dan ging de man uiteenzetten en de gids vertaalde zijn alinea's een voor een.

'Voor de Bevrijding' etc. etc., een relaas van uitbuiting en economisch wanbegrip.

'Thans, onder de correcte leiding' etc. etc., met veel getallen en tevredenheidsbetuigingen.

'Het productieproces is als volgt: eerst nemen we' etc. etc., waarna we door het bedrijf werden geleid.

Dreun-dreun, dreun-dreun. De mannen en meisjes (van wie enkele me niet ouder leken dan vijftien of zestien) zaten over hun werk gebogen of stonden of liepen te doen wat er te doen was, en keken nauwelijks op. De luidsprekers spoten muziek of stimulerende taal naar binnen. Grote sprong voorwaarts dreun-dreun socialistische constructie dreun-dreun, dreun-dreun. Het kon gebeuren dat een groepje feestelijk door het gebouw marcheerde; die hadden dan iets overtroffen. Overal, ook in de gangen en op de binnenplaatsen, hingen propagandaprenten, aansporende leuzen en gedichten, bekendmakingen, pijlen, getallen, steile curven, allemaal rood, groen, geel, blauw en nogeens rood, productie vermeerderd met zoveel procent, hoera, leve onze modelarbeiders, bravo bravo, wij metalenringetjesaanbrengers rekketekboem! van afdeling 5 hebben onze norm overschreden *rinkel! binkel!* en zijn op weg naar de directeur *kladéng, KLOI!!* om het hem te vertellen, komaan de pet omhoog gezwierd, en de luidspreker maar te keer gaan en de rondleider schreeuwen hoe bepaalde chemicaliën werden toegevoegd dreun-dreun, en alweer een record gebroken van diredomdijne en IN DEZE RUIMTE KUNT U ZIEN HOE en eindelijk terug naar de ontvangstkamer.

Naar de rust en de stoelen met de witte overtrekken. Weer thee en sigaretten. Wat is uw mening? Heeft u nog suggesties? (Staal 1966: 166-167)

Bijlage 39 – Lin Pi Jama, 1976

Vergeet-mij-nietjes in mijn haar

er is
in deze volksrepubliek
niet het minste
onderscheid
tussen de ene chinees
en de andere
tenzij
dat ik niet verplicht ben
uit het hoofd te leren
wat ik geschreven heb
(Lin Pi Jama 1976: nr. 38)

Beginselvaste verklaring

waar het op aankomt
is niet
iets te schrijven
wat iedereen al weet
maar het te schrijven
alsof gij alleen
het weet
(Lin Pi Jama 1976: nr. 41)

Bijlage 40 – Jaap Harten, 1962

Sje Hwang-ti, broos als een gorilla
steekt na de grote oorlog
met Tsj'i, Tsj'oe en Tsjou
het chinese rijk in zijn zak
en wordt de gele keizer.
Hij schept de rijstebrijberg
wetten en tradities van zijn bord,
leest iedere dag 120 pond
houten documenten
en geeft het volk een paraplu
alvorens zijn regen van goedheid
over hen uit te storten.

Hij bouwt tenten voor Tao
om gewichtloos helder te denken,

hij zaagt rekentafels
om zijn volk het skelet
van de logika te doen zien,
hij danst op duistere snaren.

Ook 6 ministers stelt hij aan
om zon en maan op te graven
om het krekelloor van sterren
onder te brengen
in zijn paleis.

Hij weet tenminste
dat de ruimte het lichaam
van een worstelaar heeft
en vuur spuwt
uit zijn holle kies.
(Harten 1962: 8)

Bijlage 41 – Jaap Harten, 1962

De polariteit van Yang en Yin

In de hoogte vliegen dieren
in de laagte ademt water
daartussen moet ik orde scheppen
met de kracht van Yang
en de koelte van Yin.

Want dicht op de aarde
met een lichaam van aarde
zaai ik de zon en trek
met mijn ploeg
denkvoren in het hoofd
van de aarde.
Deze bezigheden zijn
te rangschikken onder Yang.

Maar in het blauw van de lucht
waar vrouwelijke vogels
als blitzlicht schieten
of golvende bewegingen maken
wanneer ze voormaam zijn, met
blauw bloed,
herken ik mijn liefste die woont

in natte vogelveren.

Zij ligt overdag op wolken
schichtig als een spreuwejong
te wachten tot ik haar de sporen geef.

Zo met het rode bloed van Yang
draaf ik snachts op het hemeldier Yin.
(Harten 1962: 12)

Bijlage 42 – Remco Campert, 1965

De middag gaat snel voorbij.
Een zilveren schemer
omwikkelt de fietsers
die opgelucht naar huis rijden.

Door de zuidpoort
gadegeslagen door een oude man
nadert in zijn auto
de generaal van acht legers
op weg naar het juwelen paleis
waar de schemer van tin is.

Door de noordpoort
vluchten op paarden
de witte geleerden.
Het riet langs de sloten
buigt naar het noorden,
de wind vaart naar het noorden.

Wind is in alle steden.
Vrienden blijven achter
schrijven sierlijke woorden
drinken wijn
en zien de dansmeisjes
steeds wilder rondgaan.
[...]

Alles is voorbij.
Ik ben nog slechts een leeg lichaam.
Ik zie de stofwolken op de weg.
Ik sta aan de noordpoort en huiver.
Wijn en oude manuscripten

zwijgende vrienden en nachten zonder slaap
daarmee schijnen de dagen gevuld
nu vreemde heersers over ons kwamen.
(Campert 1979: 319 en 326)

Bijlage 43 – Frank Daen, 1973

Hangchow

De pagode van Pao Shoe Ta
heeft de omgeving religieus geladen,
ik denk eerbiedig lopend langs haar paden:
zij volgt haar schepper vingerwijzend na.

Het Kalme-zee-en-herfstmaan-paviljoen,
dat niet gebouwd is om over te schrijven,
bant ieder om er zwijgende te blijven
tot de nacht aan het wonder zal voldoen.

De Negen-stromen-en-de-achttien-beken,
een dal tweeduizend jaar ontroerd bekeken:
de mandarijn in zijn gebloemde taal
is van de werkelijkheid niet afgeweken.

Gedachte, die de mandarijn ontsproot
bij Shih Yoeèh, toen in de grot ontbloot
waren de riten van voor duizend jaren:
mijn tekens blijven, al ben ik straks dood.

Bevrijdende eerbied voor het tempelplein
in rood en goud vol lelies en jasmijn.
Wiens geest zou niet verenigd met zijn vaderen
en nageslacht hier eeuwig willen zijn?

Uit zijden handen glijdt de slanke boot
ter steiger, waar twee leeuwen levensgroot
uit naam der doden gastvrijheid bewijzen
met een lantaarn geheven in hun poot.

Wie kan nog op dit eilandpaviljoen
bij thee en zijden snaren anders doen
dan naar de avondlijke bergen staren
zo purper als de grot van Tse Lai Toeng?

De eerlijkheid van het chinees gedicht
de vele kleuren in het avondlicht
contrasterend met goudgetande daken:
jeugdige schoonheid en u bent gezwicht.

Tweeduizend jaren heeft Hangchow bestaan,
bijeengedicht rond Kalme-zee-en-maan.
Hoe zal ik afscheid nemend van haar rust
weer tot de dagelijkse orde overgaan?
(Daen 1986: 48-49)

Bijlage 44 – F.C. Terborgh, 1940

Chineesch landschap

Met rode zijde
rondom behangen,
glijdt langs de glooi
in rossige avondzon
een draagstoel, waarin
de voorbereidster van 't huwelijk
gebracht wordt naar de bruid.

Twee dragers vóór, twee achter,
in zwiependen looppas
haastig verdwijnend
in den nacht'lijken kloof.
Op aardse dingen gericht allen;
beneden het wachtende dorp.

Maar vóór mij, in koele verten,
staan de bergen al zwart,
en kantig zijn de kinnen.
Nog, in een duister heelal,
een laatste, gloeiende wolk.

Bevrijd je, hart!
Vermijd Bezit,
veracht
het gemak'lijke;
laat achter je elk pad,
zie bij de wolken ginds
slechts de lichtende kleur,
de hemelse, nu stervend,

maar eeuwig herrijzend;

en laat de deur tot den hof
open des nachts.
Zoek eenzaamheid;
kracht ligt in de kilten
van elk vergezicht;
en welke hergeboorte
is mogelijk zonder angsten,
zonder donkere huivering.
(Terborgh 1977: 47)

Bijlage 45 – Slome Japie/Drs. P, 1965

Ik heb m'n hart op Katendrecht verloren
't Was in een woning in de Delistraat
Daar liet ik mij door vleierij bekoren
Nu weet ik beter, maar het is helaas te laat
Had ik maar nooit die dame aangekeken
Was ik maar nooit die woning ingegaan
Helaas, helaas, ik ben voor haar bezweken
Ik heb er reuze fout gedaan

Ik wou zo graag een keer Chinees gaan eten
Dat was zo lekker, had men mij verteld
Maar als ik alles van te voren had geweten
Dan had ik boerenkool met worst besteld
Ik kreeg een bordje soep met haaievinnen
En een potje waar iets roods in zat
Toen kreeg ik zo'n raar gevoel van binnen
Alsof ik vuur gegeten had

Ik greep mijn hoed en waggelde naar buiten
Ik liep van koorts bevangen langs de straat
En toen zat daar die dame voor de ruiten
Ze keek me aan met een vriendelijk gelaat
Ik riep: 'Juffrouw, wat moet ik nou beginnen?
Ik ben zo heet, dat hou ik niet meer uit'
Toen sprak ze: 'Ach komt u maar even binnen
Dat brandje blus ik wel even uit'

Ik zei 'Heel graag' en stapte in haar woning
Maar er is iets wat ik maar niet begreep
Want ik een wip stond ik in m'n verschoning

Terwijl ze mij flink in m'n armen kneep
Ze greep me vast, nou nou, het leek wel judo
O God, wat ging die dame toen te keer
Ik zei: 'Juffrouw hou op met die vertoning'
Maar ze zei: 'Dat wordt een knaak, meneer'

Ik heb betaald maar zonder het te snappen
Maar ach, die knaak betreur ik niet het meest
Hetgeen waar ik niet overheen kan stappen
Is dat ik toen zo'n lummel ben geweest
Ik wil die dame liefst maar gauw vergeten
Want m'n rug doet nog een beetje zeer
Als ik ooit weer hier of daar ga eten
Geen nasi of geen bami meer

Bijlage 46 – Jan Kal, 1984

Het leven op aarde

Het aardse zomerkleed wordt herfstgewaad;
het sneeuwtapijt maakt plaats voor lentetooi.
De zon gloeit bij zijn opkomst net zo mooi
als hij weer doet wanneer hij ondergaat.

De hardste ijsvlakte zal na de dooi
de Gele Zee in stromen, vroeg of laat.
Alles gebeurt in vaste regelmaat;
iedere vrouw valt aan de maan ten prooi.

Heel het bestaan is slechts een ademtocht.
De mensen doen elkander sneuvelen.
De roem verwaait, waar men zo hard om vocht.

Wat rest de mens, geminacht of gevierd?
Een naamloos graf, op een der heuvelen,
waar onuitroeibaar onkruid welig tiert.
(Kal 1984: 7)

Bijlage 47 – Willem Wilmink, 1986

Dagdromen

naar Tso Ssu

Eén sport slechts waar ik goed in was op school:
opstellen schrijven. Verder las ik veel.
Ik schreef in proza een 'Geschiedenis der Wereld'
en in dichtvorm 'De zoon van Prikkebeen'.

Maar toen las ik een boek van Abe Lenstra:
'Voetballen doe je zo', vanaf die tijd
stond vast dat ik een groot voetballer werd.
Ik tekende wat cirkels op de schutting
en mikte zachtjes juichend met de bal.
Ajax was al verpletterend verslagen,
het Duitse elftal kreeg zijn beurt nog wel:
dagdromend kun je alles toch volbrengen?

Drie keer Europa Cup, twee wereldbikers,
door mijn tactiek en mijn onhoudbaar schot.
Ik bleef bescheiden. Eenmaal uitgevoetbald,
kocht ik een aardig huisje op het land.
(Wilmink 1986: 470)

Day Dreams

by Tso Ssu (third century A.D.)

When I was young I played with a soft brush
And was passionately devoted to reading all sorts of books.
In prose I made Chia I my standard;
In verse I imitated Ssu-ma Hsiang-ju.
But then the arrows began singing at the frontier.
And a winged summons came flying to the City.
Although arms were not my profession,
I had once read Jang-chü's war-book.
I shouted aloud and my cries rent the air:
I felt as though Tung Wu were already annihilated.
The scholar's knife cuts best at its first use
And my dreams hurried on to the completion of my plan.
I wanted at a stroke to clear the Yang-tze and Hsiang,
At a glance to quell the Tibetans and Hu.
When my task was done, I should not accept a barony,
But refusing with a bow, retire to a cottage in the country.
(Waley 1971: 74)

Bijlage 48 – *Gedichten voor China*, 1989

Peking, 4 juni 1989

Vals rode lucht, waar zelfs geen regen meer
doorheen durft vallen: stalen raderen,
die harder draaiden dan de Moederbol,
lieten dag en dauw nergens naderen.
Het wordt geen dag meer hier. Geen hemel: rook
waarin geen twee mussen vergaderen.
Bij zwart licht, waar geen zeug zich in wil wagen,
vallen de mensenbabies als bladeren.
(Lloyd Haft, *Gedichten voor China*, 89)

China

Eén maal te vaak
door jeuk op het hoofd
van zijn slaapje beroofd
krabt zich de Draak
dwars door het been
van zijn schedel heen
en merkt vóór zijn dood
dat er nog iets leeft.

Het is gewoon
wat hersenbrij
die aan zijn poot
vastkleeft
dus die likt hij
nog even
schoon.
(Leo Vroman, *Gedichten voor China*, 94)

Bijlage 49 – Omslagtekst *36 Strategemen voor managers*, 2005

De kunst van de list die in China al eeuwenlang wordt beoefend en bewonderd, is voor Europeanen nog altijd een gesloten boek. Dit boek is de belangrijkste collectie listige technieken die veel door Chinezen in praktijk wordt gebracht. Harro von Senger heeft deze in het Rijk van het Midden ontdekt en heeft er in het Westen bekendheid aan gegeven.

In dit boek richt hij zich bij zijn presentatie van de zesendertig strategemen voor de eerste keer in het bijzonder op managers. Hij laat zien:

- Hoe zij zich met succes kunnen verdedigen tegen listige manoeuvres en pogingen om hen te overrompelen,
- Hoe ze kunnen voorkomen dat ze bij onderhandelingen te grazen worden genomen,
- Hoe ze op een handige manier ten eigen bate gebruik kunnen maken van de zesendertig strategemen.

De zesendertig strategemen kunnen voor elke manager een instrument worden waarmee hij of zij dagelijks in zijn werk zijn voordeel kan doen – een bron van inspiratie en een instrument waarmee problemen kunnen worden opgelost en voorkomen.

Bijlage 50 – 36 *Strategemen voor managers*, 2005

Verdoezelingsstrategemen

1. De hemel misleiden en stiekem de zee oversteken
3. Andermans mes gebruiken om te doden
6. In het oosten herrie maken, in het westen aanvallen
8. Voor het oog van iedereen de [verbrande] houten loopbrug repareren, heimelijk [maar voordat de reparatie klaar is stiekem] naar Chencang marcheren [om de tegenstander aan te vallen]
10. Achter de glimlach de dolk verbergen
24. Een weg [door de provincie Yu] aan Guo [de buurprovincie van Yu] ter beschikking stellen [om na de bezetting van Guo ook Yu te veroveren]
25. [Zonder de voorgevel van een huis te veranderen in datzelfde huis] de draagbalken stelen en de palen vervangen die het geheel schragen

Strategemen die ten doel hebben de ander iets voor te spiegelen

7. Van niets iets maken
27. Net doen of je gek bent, zonder echter je balans te verliezen
29. Een [ter ziele gegane] boom versieren met [kunst]bloemen
32. Het strategieem van het openzetten van de poorten [van een stad die in feite niet klaar is om zich te verdedigen]
34. Het strategieem van het lijden

Ontmaskeringsstrategemen

13. Op het gras slaan om de slangen op te schrikken
26. Tekeergaan tegen de acacia [maar tegelijkertijd] naar de moerbeiboom wijzen

Strategemen die ten doel hebben ergens munt uit te slaan

2. [De onbeschermd hoofdstad van het koninkrijk] Wei belegeren om [de door het leger van het koninkrijk Wei aangevallen] het koninkrijk Zhao te redden
4. De uitgeputte vijand uitgerust opwachten
5. Een grote brand benutten om een roof te plegen
12. Met zachte hand het schaap [dat onverwacht op je pad komt] [met tegenwoordigheid van geest] wegleiden
14. Een lijk lenen om de ziel de kans te geven terug te keren

15. De tijger van de berg naar de vlakte lokken
16. Als je iets wilt vangen, moet je het eerst loslaten
17. Een baksteen weggooiden om een stuk jade te verwerven
18. Als je een bende rovers onschadelijk wilt maken, moet je hun aanvoerder in handen zien te krijgen
19. Het brandhout onder de ketel uit trekken
20. Zorgen dat het water troebel wordt om vervolgens de vissen [wier zicht vertroebeld is] te vangen
22. De deuren op slot doen en de dief in de kraag grijpen
23. Een alliantie aangaan met een vijand ver weg om een andere vijand dichtbij aan te vallen
28. Iemand het dak op lokken om vervolgens de ladder weg te trekken
30. In plaats van gast gastheer worden
31. Het strategieem van de mooie man / de mooie vrouw
33. Het strategieem van de geheim agent / het strategieem van het tweedracht zaaien

Strategemen aan elkaar koppelen

35. Het verbindings-strategieem / het aan elkaar koppelen van strategemen

Vluchtstrategemen

9. [Schijnbaar ongeïnteresseerd] naar de grote brand op de tegenovergelegen oever kijken
11. In plaats van de perzikboom de pruimenboom laten verkommeren
21. De cicade glipt uit haar goudglanzende omhulsel
36. [Tijdig] weglopen is het beste [als de zaak geen enkel perspectief biedt]

Bijlage 51 – Lulu Wang: *Het lelietheater* (1997)

Riets-riets... Er wreef iets tegen het glas van haar raam.

Inbrekers! [...]

Vreemd, de dief had een papieren puntmuts op. Net zo een als de contrarevolutionairen droegen wanneer ze door de Rode Gardisten door de straten gedreven werden. Alleen stonden er op deze muts geen woorden als: *Ik ben een slangenbeest en koeiengeest* of *Ik ben een geheim agent van de VS; ik ben hier gekomen om westerse kapitalisten te helpen China ten val te brengen*. Waarom had deze dief zo'n hoed op? Zo liep hij toch snel in de gaten?

Maar toen ze beter keek kon ze haar ernst niet bewaren: 'Jie! Wat doe jij hier?'

Hij zwaaide enthousiast naar Lian. Ze zag hem wankelen...

Opa Hemel! Het klamme zweet brak haar uit. Ze zat twee hoog. Dat betekende dat Jie op een enorm lange ladder moest staan. Wat zou er gebeuren als hij zijn evenwicht verloor? Ze liep naar hem toe en keek door het raam naar beneden. De ladder was niet van hout of ijzer gemaakt, maar werd gevormd door haar ex-speelkameraadjes; met zijn zessen hadden ze een toren van bijna negen meter gebouwd door op elkaars schouders te klimmen, met Jie, de lichtste en lenigste, aan de top. De korte en stevige Ming vormde de onderste sport. Op zijn schouders stond

Weilong, en op diens schouders balanceerde Xiaoyong.

Ze stond perplex. Met verstikte stem zei ze tegen de waaghalzen: 'Ga voorzichtig van elkaar af. Ik beloof dat ik met jullie zal praten.'

Rui, die als de middelste sport fungeerde, probeerde Lian aan te kijken, maar de menselijke ladder liep ogenblikkelijk scheef.

'Pas op! Straks zijn we nog *pia*'s met gehakt mensenvlees!' waarschuwde Jie, die in de meest penibele positie verkeerde.

Het kostte de jongens een aantal zenuwslopende minuten voordat de ladder veilig was afgebroken.

Lian moest nu wel met hen praten. Maar waarover? Dat ze zich bij hen een buitenaards wezen voelde? Dat ze niet meer met hen kon spelen, lachen en kattenkwaad uithalen, omdat ze zich bewust was van de verschillen? Ze zouden haar toch niet begrijpen. Niettemin ging ze naar beneden; daar vormden de jongens een kring en staarden haar hoopvol aan.

Het kostte haar net zo veel moeite als wanneer je het laatste beetje tandpasta uit een tube probeert te drukken: 'Als... als jullie denken dat ik kwaad ben vanwege die... scheldnaam, dan zitten jullie er mijlenver naast. Het enige is, dat ik... ik heb voortaan geen behoefte meer om met jullie om te gaan... Als... als jullie mij nog een keer lastigvallen, geef... geef ik jullie bij meneer Du aan!'

Nooit, nooit zou ze hun geschrokken en gekwetste gelaatsuitdrukking vergeten. Ze zagen eruit als baby-aapjes die hun ogen niet kunnen geloven wanneer ze door hun lieve verzorger uit de kooi genomen, op de experimenteertafel vastgebonden en volgespoten worden met spierverlammende vloeistof. Ze snapte bij Boeddha niet hoe ze zo wreed had kunnen zijn. Zelfs de grootste branieschoppers dachten met angst en beven aan de vernietigende kracht van dit soort verklikkerij.

(Wang 1997: 219-220)

